

Розповіді про пілота Піркса

Про книгу

Заголовний герой цього циклу науково-фантастичних оповідань С. Лема хоч і є космічним пілотом, але, здається, міг би бути одним із нас. У Піркса немає жодного героїзму, він, як і ми, часто переживає через дрібниці, сумнівається, панікує. Однак у критичні моменти завдяки інтелекту чи звичайному везінню йому вдається знаходити виходи із проблем. Ще й більш од того – пілот у кожній оповіді наче доводить, що людина завжди має шанс у протистоянні з безмежним і холодним космосом.

ГОРИЗОНТИ
ФАНТАСТИКИ

Станіслав
Лем

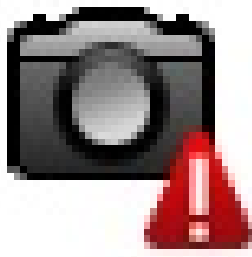
РОЗПОВІДІ
ПРО ПІЛОТА ПІРКСА

Бордан®

СЕРІЯ «ГОРИЗОНТИ ФАНТАСТИКИ»

Станіслав Лем

РОЗПОВІДІ ПРО ПІЛОТА ПІРКСА

 Богдан

Лем С.

Розповіді про пілота Піркса : цикл / С. Лем ; пер. з пол. — Тернопіль :
Навчальна книга – Богдан, 2018. — 480 с. —
(Серія «Горизонти фантастики»).

ISBN 978-966-10-8572-4

Серію «Горизонти фантастики»
засновано 2011 року

Stanisław Lem

Opowieści o pilocie Pirxie

© Barbara Lem and Tomasz Lem, 2016

Переклад з польської

Заголовний герой цього циклу науково-фантастичних оповідань С. Лема хоч і є космічним пілотом, але, здається, міг би бути одним із нас. У Піркса немає жодного героїзму, він, як і ми, часто переживає через дрібниці, сумнівається, панікує. Однак у критичні моменти завдяки інтелекту чи звичайному везінню йому вдається знаходити виходи із проблем. Ще й більш од того – пілот у кожній оповіді наче доводить, що людина завжди має шанс у протистоянні з безмежним і холодним космосом.

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

Навчальна книга — Богдан, просп. С. Бандери, 34а,
м. Тернопіль, 46002, тел./факс (0352)52-06-07; 52-19-66; 52-05-48
office@bohdan-books.com www.bohdan-books.com

Збут: (0352) 43-00-46, (050) 338-45-20

Книга поштою: тел.: (0352) 51-97-97, (067) 350-18-70, (066) 727-17-62
mail@bohdan-books.com

тел.: (044) 296-89-56; (095) 808-32-79, nk-bogdan@ukr.net

ВИПРОБУВАННЯ

1

— Курсанте Піркс!

Голос Осячой Лучки висмикнув його із глибокої замріяності. Він саме уявляв, що в годинниковій кишеньці старих цивільних штанів, які лежать на дні шафки, покоїться монета у дві крони. Срібна, дзвінка, забута. Мить тому він точно знав, що там нічого нема, хіба стара поштова квитанція, але поволі упевнився, що монета таки могла там лежати, й коли Осячя Лучка вимовив його прізвище, він уже був цілковито впевнений у цьому. Він уже майже відчував її закругленість і бачив, як вона розпирає кишеньку. Він міг піти в кіно – і ще лишилось би півкрони. А якби він пішов лише на хроніку, то лишилось би півтори, він відклав би крону з цієї суми, а за решту пограв би на автоматах. От якби автомат заклинило, й мідяки невпинно посипались би прямо до його підставленої долоні, а він ледве встигав би пакувати їх до кишені, й підставляв би руку знов... Сталося ж таке зі Смігою!

Коли його викликав Осячя Лучка, він ледь не згинався під тягарем несподіваної фортуни.

Викладач заклав за своїм звичаєм руки назад і, спираючись на здорову ногу, запитав:

– Курсанте, що б ви зробили, натрапивши під час патрулювання на чужопланетний корабель?

Курсант Піркс розтулив рота, ніби хотів таким чином вигнати відповідь, яка в ньому засіла. Він виглядав немов остання у світі людина, котра знає, що треба робити, зустрівши чужопланетні ракети.

– Я наблизився б, – сказав він глухим, на диво згрубілим голосом.

Увесь курс завмер. Усі відчули, що зараз буде щось не таке нудотне, як лекція.

– Дуже добре, – батьківським тоном мовив Осячя Лучка, – і що далі?

– Загальмував би, – вибовкав курсант Піркс, відчуваючи, що перебуває далеко за передовою лінією своїх знань.

Він гарячково шукав в опустілій голові якісь параграфи «Поведінки в космосі». І мав таке враження, що ніколи в житті не бачив їх у вічі. Скромно потупив очі й тоді побачив, як Сміга говорить щось у його бік самими губами. Він відчитав це й навіть повторив уголос, поки сенс тих слів ще не встиг дійти до нього:

– Я б їм представився.

Увесь курс заревів в один голос. Осячча Лучка секунду стримувався, однак і собі вибухнув сміхом. Та дуже швидко споважнів:

– Курсанте, підійдете до мене завтра з навігаційною книжкою. Курсанте Берст!

Піркс сів так, начебто стілець був зі скла, яке ще не встигло остаточно вистигнути. Він навіть не мав великої образи на Смігу – такий уже був його однокашник: не міг проґавити okazji, якщо вона підверталася. Він не чув ані слова з того, що говорив Берст, – той креслив на дошці криві, а Осячча Лучка стишував за своєю звичкою відповіді електронного Калькулятора – через це курсант, якого викликали до дошки, врешті-решт хибив у розрахунках. Правила дозволяли користуватися Калькулятором, а втім, Осячча Лучка мав власну теорію з цього приводу: «Калькулятор – це також людина, – казав він, – і може зіпсуватися». Піркс не тримав образи навіть на Осяччу Лучку. Він ні на кого не тримав образи. Майже ніколи. Через п'ять хвилин він уже стояв перед крамницею на Діергоффа й розглядав на вітрині газові пістолети, з яких можна стріляти холостими, бойовими або газовими кулями, – комплект шість крон, разом із сотнею набоїв. Звичайно, на Діергоффа він був лиш у своїй уяві.

Після дзвінка курс звільнив аудиторію, без крику й тупотіння, як то заведено в першого або другого курсу – а вони, врешті-решт, уже не діти! Майже половина потягнулася до їдальні – там не було о цій порі нічого їстівного, зате можна було зустріти нову офіціантку. Здається, гарненьку. Піркс повільно йшов поміж скляних шаф, повних зоряних глобусів, і з кожним кроком втрачав надію, що в кишеньці знайдеться двокронова монета. На останній сходинці він уже був певен, що її там ніколи й не було.

Біля входу стояли Берст, Сміга й Паярц, із яким вони просиділи півроку за одним столом на космодезії. Він замазав тушшю усі зорі в

Пірксовому атласі.

– Завтра у тебе випробувальний політ, – сказав до нього Берст, коли Піркс їх минав.

– Нормально, – флегматично відповів Піркс.

Він не дозволяв так просто розіграти себе.

– Не віриш – то прочитай! – Берст стукнув пальцем у скло на дошці оголошень.

Він хотів іти далі, проте голова якимось дивом повернулася сама собою. У списку було лише три прізвища. «Курсант Піркс», – писало там чорним по білому, одразу вгорі.

Якийсь час він нічого не бачив.

Потім почув здалеку свій голос, який промовляв:

– То й що? Я ж сказав: нормально.

Він оминув їх і пішов алейкою поміж клумбами. Цього року на них було безліч незабудок, яких вигадливо висадили у формі ракети, що йде на посадку. Дрібноцвіти зображали реактивний вихлип, але вони вже відквітали. Він не бачив клумб, стежок, незабудок, ані Осячої Лучки, який вийшов швидким кроком із бічного крила Інституту. Ледве не врізався у нього біля входу. Віддав йому честь перед самісіньким носом.

– О, Пірксе, – сказав Осяча Лучка. – Завтра у вас політ? Гарної віддачі! Може, вам, курсанте, поталанить зустріти отих – з інших планет.

Гуртожиток був у парку, по другий бік, позаду великих плакучих верб. Він стояв над ставом, а бічне крило, підперте кам'яними колонами, здіймалося над самою водою. Хтось пустив байку про ці колони: мовляв, їх привезли з Місяця – очевидна дурня, – але перший курс карбував на них свої ініціали й дати зі святою наївністю. Пірксове прізвище теж десь там було – він сумлінно вирізьбив його чотири роки тому.

У своїй кімнаті – вона була така мала, що він не ділив її ні з ким – він довго вагався, чи відчиняти шафку. Чітко пам'ятав, де лежать старі штани. Їх було заборонено мати, і саме тому він їх мав. Окрім цього, з них не було жодної користі. Він заплющив очі, присів навпочіпки перед шафкою, запхав руку всередину відхилених дверцят – і намацав

кишеньку. Ну звісно ж – він знав про це з самого початку. Вона була порожня.

2

Він стояв у ще не надутому комбінезоні на сталевій дошці помосту під самим склепінням ангара, притримуючи ліктем линву, натягнуту замість поруччя, бо обидві руки були зайняті. В одній він тримав навігаційну книжку, у другій – шпаргалку. Це був збірник підказок, який йому позичив Сміга, – казали, що з ним літав увесь курс. Щоправда, було незрозуміло, яким чином той збірник прибував назад, адже після випробувального польоту жоден із курсантів не повертався до Інституту, натомість його відправляли на північ, на Базу, де починалося визуджування перед випускними іспитами. Та все ж таки він якось прибував – можливо, його скидали на парашуті? Звичайно, це був лише жарт.

Він стояв на пружинистій дошці, підвішеній над сорокаметровою прірвою, і гаїв час, розмірковуючи, чи його будуть обмацувати – таке, на жаль, траплялося. Курсанти брали на випробування найдивніші й якнайсуворіше заборонені речі: починаючи від пласких фляг із горілкою й завершуючи жувальним тютюном і фотознімками знайомих дівчат. Не кажучи вже, звичайно, про шпаргалки. Піркс довго шукав місця на собі, де її можна сховати. Та й ховав потім разів з п'ятнадцять – то до черевика під п'яту, то до халявки між двома парами шкарпеток, до внутрішньої кишені комбінезона, до малого зоряного атласу – такий атлас дозволяли брати з собою, – згодився б іще футляр для окулярів, однак, по-перше, це мав би бути велетенський футляр, а по-друге, він не носив окулярів. Трохи згодом він нагадав собі, що якби носив, то його не прийняли б до Інституту.

Отож він стояв на сталевій дошці й чекав обох інструкторів, а також Шефа, проте всі троє невідь-чому запізнювалися, хоча старт було призначено на дев'ятнадцяту сорок, а було вже дев'ятнадцята двадцять сім. Він подумав, що якби мав шматок пластиру, то міг би приліпити собі шпаргалку під пахвою. Казали, що так зробив малий Джеркес, а коли інструктор торкнувся до нього, він почав верещати, що боїться лоскотів, і його пронесло. Але Піркс не виглядав на такого, що боїться лоскотів, він знав про це й не мав із цього приводу жодних ілюзій. Тож

він просто тримав підказку у правій руці, й лише коли до нього дійшло, що доведеться подати її для привітання усій трійці, то переклав до лівої, натомість навігаційну книжку перемістив із лівої до правої. Під час цих маніпуляцій він мимохіть розгойдав сталевий помостик, який хитався, немов трамплін. Раптом почулися кроки з другого боку. Він не одразу побачив їх, позаяк під склепінням ангара було темно.

Усі, як завжди, були в мундирах, дуже вифранчені, особливо Шеф. Тим часом він, курсант Піркс, мав на собі комбінезон, який, нехай іще не надутий, виглядав начебто двадцять обладунків воротаря-регбіста, складені разом, окрім того, з обох боків високого коміру звисали довгі роз'єми інтеркому та зовнішнього радіофону, на шиї теліпався шланг із регулятором кисневого апарата на кінці, на спині він відчував тиск резервного балона, йому було страшенно спекотно у подвійній протипітній білизні, а найгірше дошкуляв пристрій, завдяки якому він не мусив виходити під час польоту за природною потребою (врешті-решт, у ракеті першого ступеня, на якій проводять випробувальні польоти, не дуже й було куди сходити до вітру).

Зненацька увесь поміст почав підстрибувати. Хтось підходив іззаду – це був Берст у такому самому комбінезоні, він різко віддав честь великою рукавицею і став так, ніби найбільшим його бажанням було зіпхнути Піркса донизу.

Коли усі рушили вперед, Піркс здивовано запитав:

– Ти також летиш? Тебе не було в списку.

– Брендан захворів. Я лечу замість нього, – відрубав Берст.

Піркс на мить почувся трохи не при собі. Це була, зрештою, єдина, одна-єдина річ, завдяки якій він міг би здійснитися бодай на міліметр ближче до підхмарних висот, у яких витав Берст, нібито й особливо не дбаючи про це. Він був не лише найздібніший на курсі, що Піркс йому відносно легко вибачав, і навіть мав деяку повагу до Берстових математичних талантів – відколи став свідком, як той хвацько змагався з електронним Калькулятором, і втратив темп, лише коли пішли корені четвертого ступеня. Берст не тільки мав заможних батьків, тож узагалі не мусив поринати у мрії про дві крони, забуті десь у старих штанях, а ще й чудові результати з легкої атлетики: він стрибав як бог, чудово

танцював і, що вже тут казати, був дуже симпатичний, чого аж ніяк не скажеш про Піркса.

Вони йшли довгим помостом, поміж заґратованими консолями склепіння, минаючи ракети, вишикувані рядком, аж поки їх не залило світло, бо ту частину склепіння було вже відсунуто на двістіметровому відтинку. На велетенських бетонних вирвах, які приймали й відводили вогонь вихлипу, стояли поряд два конусоподібні колоси – принаймні у Пірксових очах вони виглядали колосами: кожен був сорок вісім метрів заввишки й діаметром одинадцять метрів у самому низу, в стартовому пришвидшувачі.

До люків, уже відгвинчених, було перекинуто маленькі містки; проходи, проте, загороджувалися олов'яними стовпчиками, примощеними посередині, кожен із маленьким червоним прапорцем на гнучкому держачку. Піркс знав, що сам відведе прапорця вбік, коли на запитання, чи готовий він узятися до завдання, відповідь «так» – і що зробить це вперше в житті. І раптом його опанувало передчуття, що коли він відсуватиме прапорець, то перечепиться за линву й напевно беркицьнеться на повен зріст – такі речі часом траплялись. А якщо з ким-небудь стаються такі речі, то з ним щось таке мусить трапитися неодмінно, бо він часом вважав себе невезучим. Викладачі окреслювали це інакше – що він роззявляка, тюхтій і думає щомиті про все, крім того, про що, власне, треба думати. По правді, Пірксові багато речей вдавалися легше, ніж слова. Поміж його діями й думками, зодягненими у слова, зяяла, може, й не прірва... у кожному разі там була якась перешкода, котра заважала йому жити. Викладачі не знали, що Піркс мрійник. Про це не знав ніхто. Вони гадали, що він узагалі ні про що не думає. А це було не так.

Він зиркнув краєм ока й побачив, що Берст уже став в основну позицію за крок до входу на місток, перекинутий до люка, розслабився й чекав, притиснувши руки до ненадутих гумових обручів комбінезона.

Подумав, що Берстові личить навіть цей чудернацький костюм, ніби викроєний із сотні футбольних м'ячів, і що Берстовий комбінезон справді не надутий, тоді як його мав де-не-де всередині ще багато повітря – й тому йому так важко ходити й він мусить отак широко розчепірювати ноги. Він звів їх до купи, як зумів, однак підбори не

схотіли стулятися. Чому ж Берстові схотіли? Це було незрозуміло. Але якби не Берст, то він забув би до лиха про те, що треба стати в позицію спиною до ракети, а передом до трійці у мундирах. Ті спершу підійшли до Берста – припустімо, бо він був на «Б», однак це також не можна вважати цілковитою випадковістю або, швидше, це була випадковість не на Пірксову користь, бо він завжди мусив довго чекати виклику й нервував, позаяк волів, щоб усе найгірше сталося з ним одразу.

Він чув п'яте через десяте з того, що говорили Берстові, а той, випростаний, як струна, відповідав швидко, так швидко, що Піркс нічого не зрозумів. Потім підійшли до нього, й коли Шеф почав говорити, Пірксові одразу пригадалося, що їх мусило нині летіти троє, а не двоє, – і де ж подівся отой третій? На щастя, він почув Шефові слова і встиг випалити:

– Курсант Піркс готовий до польоту!

– Емм... так, – сказав Шеф. – І ви, курсанте Піркс, засвідчуєте, що здорові тілом і розумом – еге ж – у межах своїх можливостей?

Шеф любляв вставляти отакі родзинки до стереотипних запитань і міг собі це дозволити, бо він був Шефом.

Піркс відповів, що здоровий.

– На час тривання польоту іменую вас, курсанте, пілотом, – вимовив Шеф sacramентальну формулу й повів далі: – Завдання: вертикальний старт із половинною потужністю пришвидшувача. Вихід на еліпс В-8. На еліпсі – поправка для виходу на сталу орбіту з періодом обертв 4 години 26 хвилин. Очікування на орбіті двох кораблів прямого зв'язку типу ЙО-2. Вірогідна сфера радарного контакту – сектор III, супутник ПАЛ із припустимим відхиленням шість кутових секунд, нав'язати контакт в ефірі з метою погодження маневру. Маневр: зійти зі сталої орбіти курсом 60 градусів 24 мінута північної широти, 115 градусів 3 мінута 11 секунд східної довготи. Стартове пришвидшення – 2,2 g. Кінцеве пришвидження 83 хвилини, опісля – нуль. Не виходити поза засяг зв'язку, пілотувати обидва ЙО-2 у строю трикутником до Місяця, вийти в його екваторіальній зоні на тимчасову орбіту згідно із вказівками Місяць ПЕЛЕНГ, упевнитися, що обидва пілоти кораблів перебувають на орбіті і, сходячи з неї, самостійно

обрати пришвидшення й курс, відтак повернутися на сталу орбіту в зоні супутника ПАЛ. Там чекати подальших наказів.

На курсі казали, що незабаром з'являться – на заміну теперішнім збірникам підказок – електронні шпаргалки, тобто мікромізки завбільшки з вишневу кісточку, які можна буде носити у вусі або під язиком, і які підказуватимуть завжди і скрізь усе, хай би що вам знадобилося. Проте Піркс не вірив у це, бо небезпідставно вважав, що коли вони з'являться, курсанти вже будуть непотрібні. Тепер він мусив сам повторити всю основну суть завдання – і зробив це, помилившись лише раз, зате серйозно: переплутав хвилини й секунди часу зі секундами та мінутами довготи й широти. Потому, спітнілий як миша у своїй протипітній білизні, під товстим шаром комбінезону, він чекав подальшого розвитку подій. Повторити завдання – повторив, але суть його ще не почала доходити до його свідомості. Єдиною думкою, яка безперервно кружляла в ньому, була: «Оце вже завдали мені перцю!»

Він стискав шпаргалку в лівій жмені, простягаючи правою рукою навігаційну книжку. Усна декламація завдання була звичайнісінькими тортурами – його так чи так видавали в письмовій формі, з накресленим початковим курсом. Шеф вклав конверт із завданням до кишеньки під обкладинкою книжки, віддав йому й запитав:

– Пілоте Піркс, до старту готові?

– Готовий! – відповів пілот Піркс.

Цієї миті він мав лиш одне побажання: опинитись у рубці. Мріяв про те, аби розстібнути комбінезон, принаймні під шиєю.

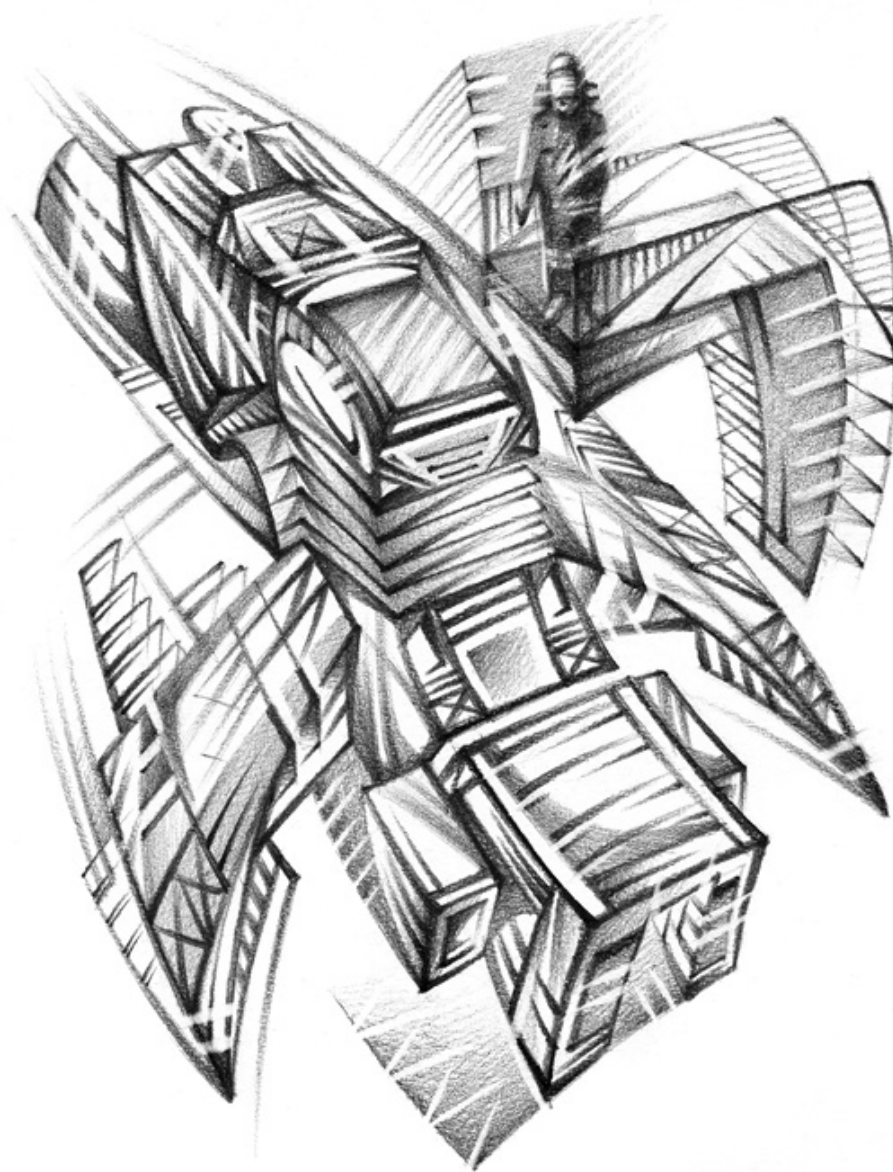
Шеф відступив на крок.

– До космольоту! – гукнув він чудовим сталевим голосом, який, немов дзвін, перекрив глухий невпинний галас велетенського ангара.

Піркс розвернувся кругом, ухопив червоний прапорець, перечепився за линву, останньої миті втримав рівновагу і вступив, наче Голем, на тонкий поміст. Коли він був на середині, Берст (іздаду він таки скидався на футбольний м'яч) уже заходив до своєї ракети.

Він опустил ноги всередину, вхопився за масивну обшивку люка, з'їхав еластичним жолобком донизу, не ставлячи ніг на щаблі («щабельки лише для пілотів при смерті», – говорив Осяча Лучка), й узявся замикаати люк. Вони тренувалися на муляжах і на справжньому люкові – вийнятому з ракети й примощеному посеред тренувальної

зали – сотні й тисячі разів. Від цього ставало зле – ліва корба, права корба, до середини, контроль герметичності, друга половина оберту обох корб, дотиснути, контроль на герметичність під тиском, задріти люк внутрішньою накривкою кожуха, висунути протиметеоритний екран, зачинити двері кабіни, дотиснути, вийти зі вхідного колодязя люку, корба, друга корба, стопор, кінець.

Піркс думав, що Берст, мабуть, давно вже сидить у своїй скляній кулі, поки він лише закручує маховик затвору – і йому спало на гадку, що вони так чи так не стартуватимуть разом, бо ж стартували з шестихвилинною перервою і не було чого квапитись. Але краще усе ж

таки вже сидіти на місці й увімкнути свій радіофон – принаймні він чув би команди, які віддаватимуть Берстові. Цікаво, яке в нього завдання?

Освітлення автоматично ввімкнулось усередині, щойно він лише причинив зовнішній клапан. Закривши всю цю лавочку, він перейшов сходами, вистеленими дуже шорстким і водночас м'яким пластиком, на місце пілота.

Біс його знає, чому в цих малих одномісних ракетах пілот сидів у великій скляній бульбашці діаметром у три метри. Ця бульбашка, нехай і цілковито прозора, була, звісна річ, не зі скла – пружна, з еластичністю товстої, дуже твердої гуми. Цю бульбашку з розкладним кріслом пілота посередині було вбудовано вглибині самої рубки – дещо конусоподібного приміщення, отже, сидячи у своєму «стоматологічному кріслі» – так його називали – і маючи змогу обертатися на його вертикальній осі, пілот бачив крізь скляні стіни бульбашки, у якій його було замкнено, усі циферблати, індикатори, передні, задні й бокові екрани, табло обох Калькуляторів і астрографа, а також святая святих – траєктометр, якій товстою, дуже інтенсивною світляною стрічкою рисував на матовому опуклому дискові шлях космольота стосовно нерухомих зір у проекції Гарельсбергера. Елементи цієї проекції треба було знати напам'ять і вміти відчитувати їх з приладу в будь-якій позиції, навіть якщо ти висиш догори дригом. Коли пілот уже влягався на кріслі, він мав по обидва боки чотири основні рукояті реактора й рульових дюз, три аварійні важелі, шість важелів малого пілотажу, тумблери пуску й холостого ходу, а також регулятори потужності, тяги, продмухування дюз і, над самою підлогою, – велике спицеве колесо кондиційної системи, кисневого апарата, тримача протипожежного обладнання, катапульти реактора (якби в ньому раптом розпочалася неконтрольована ланцюгова реакція), трос із петлею, прикріпленою до верху шафки з термосами та їжею, а під ногами – педалі гальм та евакуації, оббиті м'яким матеріалом й оздоблені стременими петлями – якщо натиснути на цю останню (спершу треба було розбити ногою ковпак і штовхнути її уперед), бульбашку викидало разом із кріслом і пілотом, а також стрічково-кільцевим парашутом, який вилітав слідом.

Окрім цієї основної мети – порятунку пілота в разі неконтрольованої аварії, – скляна бульбашка мала ще з вісім дуже важливих причин, заради яких її було сконструйовано, і Піркс за певних сприятливих обставин зміг би навіть перелічити їх усі, хоча жодна з них не видавалась йому (ані іншим курсантам) переконливою.

Він влігся належним чином, з великим зусиллям згинаючись у поясі, щоби вкрутити усі трубки, кабелі та роз'єми, які стирчали та звисали з нього, у гнізда, котрі стирчали з крісла (причім щоразу, коли він нахилився вперед, комбінезон штовхав його м'якою булкою в живіт), звичайно, переплутав дріт радіофона з обігрівальним, на щастя, вони мали різну різьбу, але в помилці він упевнився лише тоді, коли його почали заливати сім потів, – і відкинувся назад під свист стиснутого повітря, яке блискавично наповнило увесь комбінезон, полегшено зітхаючи й перекидаючи лівою та правою руками обидва стегенно-плечові паски.

Правий зачепився відразу, а лівий чогось пручався. Надутий, як шина, комір перешкоджав йому озирнутися назад, тож він тільки мордувався, тицяючи наосліп широким карабіном паска – водночас до нього долетіли приглушені голоси в навушниках:

– ...Пілот Берст на АМУ-18! Старт за радіофоном на відлік нуль. Увага – готовий?

– Пілот Берст на АМУ-18 готовий до старту за радіофоном на відлік нуль! – відповідь пролунала, як постріл.

Піркс вилаявся – карабін таки зачепився. Впав углиб м'якого крісла, такий змучений, ніби щойно повернувся з дуже довгого міжзоряного польоту.

– Двадцять три – до старту. Двадцять два – до старту. Два... – бубоніло в навушниках.

Подейкували, що якимось так сталося, що, почувши громове «нуль», стартувало двоє курсантів нараз – той, що справді мусив, і той, що чекав своєї черги поряд, – і вони йшли на відстані двісті метрів вертикальними свічками, ризикуючи зіткнутися кожної долі секунди – принаймні так розповідали на курсі. Начебто відтоді запальний кабель вмикали останньої миті, дистанційно, це робив сам комендант космодрому зі своєї заклоїненої навігаторської кабіни – й увесь цей

відлік був звичайним блефом. Ніхто, однак, не знав, як воно насправді.

– Нуль!!! – пролунало в навушниках.

Водночас Піркс почув приглушений протяжний гуркіт, його крісло легенько задрижало, відображені іскорки світла трохи здригнулись у скляному кожусі купола, під яким він лежав, розпростертий, дивлячись у стелю – тобто в астрограф, індикатори циркуляції охолодження, тяги основних дюз, допоміжних дюз, щільності нейтронного потоку, індикатор ізотопного забруднення і ще вісімнадцять інших, половина з яких опікувалася винятково самопочуттям пришвидшувача – дрижання ослабло, стіна глухого шуму відсунулася кудись убік і, здавалося, розтала вгорі, мовбито в небі здійняли якусь невидиму завісу, грім був щоразу віддаленіший і більш, ніж зазвичай, скидався на відгомін далекої бурі, аж урешті все стихло.

Щось засичало й задзижчало – він навіть не встиг злякатися. Це автоматичне реле ввімкнуло заблоковані досі екрани – їх було замкнено ззовні, коли стартував хтось поблизу, щоб сліпуче полум'я атомного викиду не пошкодило об'єктів.

Піркс подумав, що такі автоматичні пристрої дуже корисні – й отак розмірковував собі про се й про те, аж раптом відчув, як волосся на голові стає сторч під товстим шоломом.

«Господи Боже, я лечу, я, я тепер лечу!!!» – промайнуло йому в голові.

Він почав стрімголов пристосовувати важелі до старту – тобто торкатися до них пальцями у відповідній послідовності, рахуючи: раз-два, третій, а де четвертий? – потім отой, – так, це той індикатор – і педаль – ні, педаль – ага, є – червона – зелена рукоять – потім автомат – так – чи спершу зелена, а не червона?!

– Пілот Піркс на АМУ-27! – сильний голос, який бив прямо у вухо, висмикнув його із заглибленості в цю дилему. – Старт за радіофоном на відлік нуль! Увага – пілот готовий?

«Ще ні!!!» – кортіло йому гукнути устами пілота Піркса, однак він сказав:

– Пілот Бо... пілот Піркс на АМУ-27 готовий... е-е-е... до старту за радіофоном на відлік нуль!

Він хотів сказати «пілот Берст», бо добре запам'ятав, як відповідав Берст.

– Ідіоте! – гарикнув він сам на себе у тиші, яка запала. Автомат (чому усі автомати мають голос молодшого командира?) вигавкував:

– До старту шістнадцять – п'ятнадцять – чотирнадцять...

Пілот Піркс пітнів. Старався пригадати собі щось неймовірно важливе, про що він знав, що є просто-таки справою життя та смерті, а все ніяк не міг.

– ...Шість... п'ять до старту, чотири...

Він затиснув мокрі пальці на стартовій рукояті. Вона, на щастя, була шерехата. Невже всі так пітніють? Та звісно, промайнуло йому в голові, коли слухавка рикнула:

– Нуль!!!

Його рука сама – цілковито сама – потягнула важіль, виштовхнула його до половини і так залишила. Загуло. Начебто еластичний прес упав йому на груди та голову. «Пришвидшувач», – устиг подумати, і йому потемніло в очах. Лише трохи й лише на мить. Коли він уже міг добре бачити, хоча й відчував, що в усьому тілі досі розлитий докучливий тягар, екрани – принаймні ті три, які були в нього перед очима – виглядали як молоко, що википає з мільйона каструльок.

«Ага, це я пробиваю хмари», – подумав він. Думалося йому тепер нібито повільніше, трохи сонливо, проте цілковито спокійно. За якийсь час він відчув себе неначе єдиним свідком усієї цієї сцени, трохи кумедної – якийсь тип розвалився в «стоматологічному кріслі» й ані рукою, ані ногою, небо ще трохи блакитніє, але його фарба ніби затемнена тушшю, видно щось схоже на зорі – це зорі чи ні?

Так, це були зорі. Індикатори рухалися собі на стелі, на стінах, кожен по-інакшому, кожен щось показував, за всіма треба було спостерігати, а він ж бо мав лише пару очей. Тим не менш його ліва рука на короткий періодичний свист у навушниках сама – знову-таки сама – потягнула катапульту пришвидшувача. Одразу трохи полегшало – швидкість 7,1 у секунду, висота 201 кілометр, завдана траєкторія старту завершується, пришвидшення 1,9, можна сісти й узагалі лише тепер почнеться ціла купа роботи!

Він поволі сідав, натискаючи на поруччя, завдяки чому спинка крісла піднімалась, – і раптом увесь отерп.

Де шпаргалка?!

Оце й була та шалено важлива річ, яку він не міг пригадати. Роздивлявся підлогу, начеб у світі не було хмари індикаторів, які блимали зусібіч. Шпаргалка лежала під самим кріслом – він схилився, паски, зрозуміло, не пустили, вже не було часу, і з відчуттям, ніби він стоїть угорі височенної вежі й летить разом із нею у провалля, він розгорнув навігаційну книжку, яку тримав у кишені над коліном, вийняв завдання з конверта – й нічого не розумів: де вона, до бісової мами, та орбіта В-68? Ага, це ота! – він перевірів траєктометр і почав поволі завертати. Трохи здивувався – якимось йому це вдавалося.

На еліпсі Калькулятор чемно подав йому дані для поправки, він знову маневрував, вискочив з орбіти, занадто стрімко загальмував, через десять секунд мав пришвидшення мінус 3 g, але нічого з ним не сталося, він був дуже витривалий фізично («Якби ти мав такий мозок, як біцепси, – казав йому Осяча Лучка, — то, може, з тебе щось би й вийшло»), вийшов із поправкою на сталу орбіту, подав через радіофон дані Калькулятору, Калькулятор нічого не відповів, на його табло вискакували синусоїди холостого ходу, він гаркнув іще раз, – мабуть, забув під'єднатися – виправив це, на табло миттю вискочила вертикальна миготлива лінія, а усі віконечка показали самі одиниці.

«Я на орбіті!» – зрадів він.

Так, але час оберту був 4 години 29 хвилин, а мало бути 4 і 26. Тепер він уже й справді не знав, чи таке відхилення припустиме. Ламав собі голову, почав міркувати, чи не відстібнути пасків, шпаргалка лежала під самим кріслом, одначе біс його знає, чи воно є у шпаргалці – раптом згадав, що говорив професор Кааль: «Орбіти вираховують із похибкою 0,3 відсотки». Подав про всяк випадок дані Калькулятору: він перебував у межах припустимої похибки.

– Ну, то усе більш-менш, – сказав він сам до себе й лише тепер розгледівся по-справжньому.

Тяжіння зникло, проте він був пристебнутий до крісла, як і належить – відчував лише, що став дуже легким. Передній екран – зорі й білувато-бурий рубець на нижньому краю, бічний екран – нічого, лише чорнота та зорі. Нижній екран – ага! Він уважно придивлявся до Землі – мчав понад нею на висоті від сімсот до двох тисяч кілометрів у межах своєї орбіти – вона була велетенська, заповнювала весь екран,

він саме пролітав над Ґренландією – мабуть, це Ґренландія? – і поки впевнився, що це таки вона, то летів уже над північною Канадою. Навколо полюса яскрили сніги – океан був чорно-фіолетовий, опуклий, гладкий, нібито вилитий із заліза, хмар було навдивовижу мало, начебто хтось розхлюпав сям і там ріденьку кашку на поверхні. Зиркнув на годинник.

Він летів уже сімнадцять хвилин.

Тепер треба було впіймати радіосигнали ПАЛа й бути уважним у час переходу його зони на радари. Як називаються ті два кораблі? РО? Ні, ЙО, – а номери? Він заглянув до аркуша із завданням, запхав його разом із навігаційною книжкою до кишені й пересунув регулятор контролю на грудях. Було чути численні попискування й тріск, ПАЛ – який у нього сигнал? Морзе – ага, – він напружив слух, заглядаючи в екрани, Земля поволі оберталася попід ним, зорі швидко пересувалися на екранах, а ПАЛа як не було раніш, так і надалі не було ані видно, ані чутно.

І раптом він почув дзижчання.

«ПАЛ? – подумав він і негайно відкинув цю думку. – Маячня, супутники не дзижчать – що ж тоді дзижчить?»

– Нічого не дзижчить, – відповів сам собі. – Тоді що воно таке? Аварія?

Чомусь він анітрохи не злякався. Що це за аварія, якщо він летить із вимкненим двигуном? Бляшанка розсипається сама по собі – чи що? Може, замикання? Ага, замикання! Боже милосердний! Протипожежна інструкція III-а: «Пожежа у космосі на орбіті» – параграф, – та нехай його лихий бере! – усе дзижчало й брязкотіло, він ледве чув попискування віддалених сигналів.

«Йй-богу, як муха у склянці», – подумав він і, немов одурілий, став хутко перебігати поглядом від приладу до приладу – й тоді побачив її.

Це була муха-велетень, зеленово-чорна, того обридливого виду, який було створено неначе лише задля того, щоби псувати людям життя; нахабна, настирлива, дурнувата, а водночас хитра й спритна муха, котра якимось дивом (ну бо як же іще?) залізла до ракети й літала собі тепер назовні скляної бульбашки, буцаючись зумкотливою кулькою в освітлені диски циферблатів.

Коли вона наближалася до Калькулятора, він чув її в навушниках, неначе чотиримоторного літака, Калькулятор мав над верхньою рамою мікрофон, резервний, щоб можна було користуватися ним без ларингофона, з-поза крісла, коли дроти бортового радіо роз'єднано. Навіщо? Про всяк випадок. Таких приладів у ракеті не бракувало.

Він проклинав цей мікрофон. Побоювався, що не почує ПАЛа. Що гірше, муха почала робити вилазки у всякі інші місця. Він мимоволі водив за нею поглядом добрих кілька хвилин, аж поки суворо сказав собі, що його ця муха ані дідька не обходить.

Шкода, що не можна розпилити там якийсь дихлофос.

Досить!!!

Задзижчало так, що він аж скривився. Вона лазила по Калькулятору. Стихло – це вона чепурила крильця. Яка огидна муха!

У навушниках почувся розмірений віддалений писк – три крапки, риска, дві крапки, дві риски, три крапки, риска – ПАЛ.

– Ну, а тепер треба взяти очі в руки! – сказав він собі, й трохи підняв крісло – так можна було бачити відразу три екрани, – перевірів іще раз, як обертається фосфорний промінь радара, й чекав. На радарі не було нічого. Але хтось волав:

– А-сім Земля-Місяць, А-сім Земля-Місяць, сектор три, курс сто тринадцять, викликає ПАЛ ПЕЛЕНГ. Запитую координати. Прийом.

«От халепа, і як я тепер почую мої ЙО?» – сторопів Піркс.

Муха завилала в навушниках і щезла. За мить якась тінь накрила його згори – начебто кажан всадовився на лампу. Це була муха. Вона лазила по скляній бульбашці, ніби досліджувала, що в ній усередині. Тим часом в ефірі ставало густо – ПАЛ, якого він уже бачив (він справді виглядав як палиця, це був вісімнадцятиметровий алюмінієвий циліндр із кулею обсерваторії на кінці), пролітав на віддалі якихось чотиреста кілометрів над ним, може, на трохи більший, і помалу випереджав його.

– ПАЛ ПЕЛЕНГ до А-сім Земля-Місяць, сто вісімдесят кома чотирнадцять, сто шість кома шість. Відхилення зростає лінійно. Кінець зв'язку.

– Альбатрос-чотири Марс-Земля викликає ПАЛ-Головний, ПАЛ-Головний, іду на заправку сектор два, іду на заправку сектор два, іду на резервному паливі. Прийом.

– ...А-сім Земля-Місяць, викликає ПАЛ ПЕЛЕНГ...

Решту він не почув, бо все поглинуло мушине дзижчання. Стихло.

– Омега-Головна до Альбатрос-чотири Марс-Земля, заправка квадрант сім, Омега-Головна, заправку перенесено, Омега-Головна. Кінець.

– Вони тут навмисне зібралися, щоб я нічого не чув, – подумав Піркс. Протипітна білизна плавала на ньому. Муха з дзижчанням закручувала запеклі кола над табло Калькулятора, ніби старалася будь-що наздогнати свою тінь.

– Альбатрос-чотири Марс-Земля, Альбатрос-чотири Марс-Земля до ПАЛ-Головний, виходжу в квадрант сім, виходжу в квадрант сім, прошу пілотування через інтерком. Кінець.

Чути було віддалене попискування інтеркома, яке потонуло в дедалі гучнішому дзижчанні. З нього вдалося вихопити слова:

– ЙО-два Земля-Місяць, ЙО-два Земля-Місяць, викликає АМУ-27, АМУ-27. Прийом.

«Цікаво, кого це він викликає?» – подумав Піркс і аж підскочив у пасках.

«АМУ», – хотів сказати він, але захрипле горло не пропустило жодного звуку.

У навушниках дзижчало. Муха. Він заплющив очі.

– АМУ-27 до ЙО-два Земля-Місяць, я в квадранті чотири, сектор ПАЛ, вмикаю позиційні. Прийом.

Він увімкнув свої позиційні вогні – два червоні з боків, два зелені на носі, один блакитний позаду, – й чекав. Нічого не було чути, крім мухи.

– ЙО-два-біс Земля-Місяць, ЙО-два-біс Земля-Місяць, викликаю... Дзижчання.

«Мабуть, це мене?» – подумав він у розпачі.

– АМУ-27 до ЙО-два-біс Земля-Місяць, я квадрант чотири, крайній сектор ПАЛ, усі позиційні працюють. Прийом.

Тепер обидва ЙО озвались одночасно – він увімкнув селектор черговості, щоб притишити того, що озвався другим, – однаке дзижчало й надалі: звичайно – муха.

«Я тут, мабуть, повішуся», – подумав він.

Йому не спало на гадку, що в умовах невагомості навіть такий вихід неможливий.

Раптом побачив у радарі обидва свої кораблі – вони йшли слідом за ним паралельним курсом, на відстані не більшій, аніж дев'ять кілометрів, тобто у заборонених зонах, його обов'язком провідника було наказати їм розійтися на припустиму відстань – чотирнадцять кілометрів. Він перевірів на радарі положення плямок, які означали кораблі, коли на одну з них всілася муха. Жбурнув у неї навігаційною книжкою, вона не долетіла, вдарилась об скло бульбашки і замість того, щоб зісковзнути по ньому, підлетіла назад угору, вдарилась об склепіння скляного купола і так пурхала навсідч – відсутність тяжіння. Муха навіть не зволіла відлетіти – відійшла пішки.

– АМУ-27 Земля-Місяць до ЙО-два, ЙО-два-біс. Бачу вас. Маєте бортове зближення. Перейти на паралельні курси з поправкою нуль кома нуль один. Після виконання маневру перейти на прийом. Кінець.

Обидві плямки почали повільно розходитися, можливо, навіть передавали йому щось, проте він чув лише муху. Вона влаштувала собі дзумкотливі прогулянки по мікрофону Калькулятора. Він не мав чим пожбурити у неї. Навігаційна книжка плавала над ним, лагідно тріпочучи сторінками.

– ПАЛ-Головний до АМУ-27 Земля-Місяць. Вийти з крайнього квадранту, вийти з крайнього квадранту, приймаю трансольярний. Прийом.

«От же ж нахабство, трансольярний підвернувся – яке мені діло до трансольярного?! Кораблі в строю мають верховенство!» – подумав Піркс і закричав, виміщаючи цим криком усю свою безсилу ненависть до мухи.

– АМУ-27 Земля-Місяць до ПАЛ-Головний. Не виходжу з квадранту, трансольярний мене анітрохи не турбує, іду в строю трикутником. АМУ-27, ЙО-два, ЙО-два-біс, ескадра Земля-Місяць, провідник АМУ-27. Кінець.

«Не потрібно було про те, що цей трансольярний мене не турбує, – подумав він. – Треба ж розуміти – штрафні бали. Нехай їх усіх чорти вхоплять. А кому навішають штрафні за муху? Теж мені!»

І ще подумав, що така пригода з мухою могла статися лише з ним. Муха! Велика мені річ! Уявив собі, як лускали б зі сміху Сміга з Берстом, коли дізнались би про цю ідіотську муху. Вперше від миті старту він подумав про Берста. Проте не було ані миті часу – ПАЛ

зоставався щодалі позаду. Вони летіли втрюх уже впродовж п'яти хвилин.

– АМУ-27 до ЙО-два, ЙО-два-біс Земля-Місяць. Двадцять година нуль сім хвилин. Маневр входу на параболоїдний курс Земля-Місяць розпочинаємо

о двадцятій годині десять. Курс сто одинадцять... – вичитував він курси з аркуша, якого йому вдалося мить тому зловити в повітрі над головою, удавшись до акробатичного трюку. Його кораблі відповідали. ПАЛа не було вже видно, але він чув його й досі – то його, то муху. Зненацька дзижчання начебто роздвоїлося. Йому закортіло протерти очі. Так. Їх було дві. Звідки вилізла друга?

«Тепер вони мене прикінчать», – подумав він спокійно, справді цілком спокійно. Було навіть щось приємне в оцій упевненості – не варто смикатися, псувати собі нерви – вони і так його доконають. Це тривало секунду – відтак він глянув на годинник, був саме той час, що він його сам визначив як початок маневру, а руки навіть ще не лягли на важелі!

Катівня нескінченних тренувань, либонь, давалася взнаки – він зловив обидві рукояті наосліп, посунув ліву, відтак праву, вдивляючись у траєктометр. Двигун глухо озвався, потім засичало, він відчув удар по голові, аж скрикнув від несподіванки. Дістав краєм навігаційної книжки по лобі – одразу під козирком шолома! Книжка заслонила йому обличчя, він не міг позбутися її – для цього були потрібні обидві руки. У навушниках дзижчало й вирувало любовне життя мух на Калькуляторі. «Вони мусять видавати нам револьвери», – подумав він, відчуваючи, як навігаційна книжка мірою того, як зростало пришвидшення, розплющує йому ніс. Мотав головою як навіжений – адже він мусив бачити траєктометр! Книжка важила, мабуть, зо три кілограми, та раптом вона з тріском упала на підлогу – ну так, було майже 4 g. Він негайно скинув пришвидшення, утримував його в межах маневру, застопорив рукояті – тепер пришвидшення було 2 g. Невже на мух не діє таке пришвидшення? Їм нічого не шкодило. Вони почувалися пречудово. Він мусив летіти так вісімдесят три хвилини. Глянув на циферблат радароскопу – обидва ЙО йшли за ним слідом, відстань між ними та його космольотом зросла до якихось сімдесяти

кілометрів. Це через те, що впродовж декількох секунд він ішов на 4 g і вискочив уперед. Нічого страшного.

Тепер він мав трохи вільного часу – аж до кінця польоту з пришвидшенням. 2 g – це не було чимось особливим. Він важив тепер – усього-на-всього – сто сорок два кілограми. Не раз сидів по півгодини в лабораторній центрифугі й на 4 g.

Інша річ, що це не було приємно – руки-ноги немов із заліза. Головою несила навіть ворухнути – його засліплювало.

Він знову перевіряв положення обох своїх кораблів за кормою і подумав: цікаво, що тепер робить Берст. Уявив собі його обличчя – він мусив виглядати, наче в кіно. Ще б пак – хлопець мав таку щелепу! Ніс прямий, очі сіро-сталеві – він, зрозуміло, не взяв із собою жодних шпаргалок! Хоча йому вона теж досі не знадобилася. Дзижчання в навушниках ослабнуло – обидві мухи лазили над ним по скляному накритті купола, їхні тіні лоскотали його обличчя, аж він спочатку здригнувся. Глянув угору – вони мали плоскуваті лопаточки на кінцях чорних лапок, а черевця відбивали у світлі ламп металевим полиском. Огідно.

– Порив-вісім Марс-Земля викликає Трикутник Земля-Місяць, квадрант шістнадцять, курс сто одинадцять кома шість. Ми маємо вас на стрічному курсі, зближення через одинадцять хвилин тридцять дві секунди, просимо змінити курс. Прийом.

– Ну це ж треба такому! – скрикнуло щось у ньому. – От бовдуре, пхається навпростець – таж бачить, що я іду в строю!

– АМУ-27, провідник Трикутника Земля-Місяць ЙО-два, ЙО-два-біс викликає Порив-вісім Марс-Земля. Я іду в строю, не змінюю курсу, виконуйте маневр оминання. Кінець.

Із цими словами він шукав той нахабний «Порив» на радарі – знайшов! Не далі, ніж за півтори тисячі кілометрів!

– Порив-вісім до АМУ-27 Земля-Місяць, у мене пробита гравиметрична система, негайно виконайте маневр оминання, точка перетину курсів сорок чотири нуль вісім квадрант Місяць-чотири, крайня смуга. Прийом.

– АМУ-27 до Порив-вісім Марс-Земля, ЙО-два, ЙО-два-біс Земля-Місяць, виконую маневр оминання, час двадцять тридцять дев'ять, одночасний маневр із поворотом за провідником на відстані видимості,

відхилення з півночі сектор Місяць один нуль кома шість, вмикаю двигуни малої тяги. Прийом.

Вимовляючи це, він водночас увімкнув обидві нижні рульові дюзи. Обидва ЙО-2 негайно відповіли, повернули, зорі пересувалися на екранах, «Порив» подякував, він летів до Місяця-Головного, Піркса раптом осяяло й він побажав йому щасливої посадки, це було в гарному тоні, зокрема, тому, що той мав аварію, він бачив його за тисячі кілометрів із увімкненими позиційними вогнями, – потім знову викликав свої ЙО, вони почали лягати на попередній курс – жахіття! Як відомо, нема нічого легшого, ніж зійти з курсу – знайти потім ту саму ділянку параболи видається майже неможливим. Інше пришвидшення, він не встигав подавати координат Калькулятору, на ньому лазили мухи, відтак вони почали ганятися по радару – їхні тіні металися на екрані. Звідки в цих тварюк стільки сили? Через добрячих двадцять хвилин вони повернулись урешті на правильний курс.

«А Берст, звичайно, має шлях, мовби вичищений пилососом, – подумав він. – Зрештою, що мені до того! Він і так виконає усе одним пальцем».

Він увімкнув автомат тяги, щоб мати на вісімдесят третій хвилині нульове пришвидшення, й побачив дещо таке, від чого його мокра протипітна білизна стала така холодна, ніби її було пошито з льоду.

Над щитом розподільника зсувалася із затискачів біла панель – міліметр за міліметром. Її було, вочевидь, погано закріплено, й коли корабель шарпало при маневрах повороту (а він і справді робив це занадто різко), затискачі не витримали. Тим часом пришвидшення досі було 1,7 g, панель поволі зсувалася, наче хтось тягнув її донизу за допомогою невидимої нитки, – аж поки зіскочила і впала. Вдарилась об скло купола по другий бік, зісковзнула по ньому й нерухомо лягла на підлозі. Зблиснули чотири оголені мідні дроти високої напруги й запобіжники під ними.

«Ну, і чого я, власне, так злякався? – подумав він. – Упала панель, то й упала, велика річ. З панеллю чи без неї – хіба не однаково?»

Проте він непокоївся – такого не повинно ставатись. Якщо може відлетіти панель запобіжників, то чому б не відвалитися й кормі?

Попереду зоставалося лише двадцять сім хвилин польоту з пришвидшенням, коли він подумав, що після вимкнення двигунів

панель стане невагома й почне там літати. Чи може вона накоїти якоїсь шкоди? Швидше, ні. Занадто легка. Вона навіть не розіб'є жодного приладу. Ет, дрібниці.

Він пошукав очима мух – вони, ганяючись, описуючи кола, з дзижчанням літали навколо всього купола, аж поки всадовилися під запобіжниками. Він згубив їх з ока.

Знайшов у радароскопі обидва свої ЙО – на курсі. Передній екран показував великий, у півнеба, місячний диск. Вони мали колись заняття зі селенографії у кратері Тихо, тоді ще Берст обрахував за допомогою звичайного переносного теодоліту... – гей, до лиха, чого він лише не вміє! Він старався віднайти Місяць-Головний на зовнішньому схилі кратера Архімеда. Його було погано видно, бо він майже цілком занурився у скелі, можна було розгледіти хіба що згладжений верх посадкового поля зі сигнальними вогнями. Звичайно, коли він лежав у зоні ночі, бо тепер там світило Сонце. Сама станція ховалася, щоправда, у смузі тіні від кратера, проте контраст зі сліпуче освітленим диском був такий, що слабеньких племінчиків сигнальних вогнів узагалі не можна було видивитися.

Місяць виглядав, ніби на нього ніколи не ступала нога людини – від Місячних Альп на рівнину Моря Дощів лягали довгі тіні. Він пригадав собі, як перед польотом на Місяць – усією групою, тоді вони були ще звичайними пасажирами – Осячя Лучка попросив його визначити, які зорі сьомої величини ще видимі з Місяця, а він, віслок, узявся до цього з великим запалом! Забув до біди, що жодних зір із Місяця взагалі не видно вдень – очі занадто сильно засліплює сонячне сяйво, відображене від поверхні ґрунту. Осячя Лучка ще довго переслідував його тими зорями з Місяця. Диск поволі розбухав на екранах – незабаром він витіснить рештки чорного неба поза межі переднього.

Дивно – ніщо не дзижчало. Він глянув убік – і вжахнувся. Одна з мух сиділа на поверхні запобіжника й чепурила крильця, а друга залицалася до неї. За декілька міліметрів від неї лиснів найближчий дріт. Ізоляція закінчувалася трохи вище – усі чотири дроти були голі, завтовшки майже з олівець, напруга не така вже й висока, 1000 вольт, і тому проміжки між ними були невеликі – сім міліметрів один від другого. Він випадково знав, що саме сім. Вони розкручували якось це електричне обладнання й за те, що він не знав проміжків між

кабелями, наслухався від асистента усякого. Муха припинила залицятися й лазила тепер по голому дроті. Звичайно, їй це не шкодило. Проте якби їй забаглося перелетіти на другий... І, вочевидь, саме забаглося, бо вона задзижчала й сиділа тепер на крайній мідній жилі. Начебто у всій рубці не було іншого місця! Якщо вона вмоститися так, що передні лапки опиняться на одному дроті, а задні на другому...

Ну, то й що? У найгіршому разі станеться замикання, врешті-решт, муха ж, мабуть, не така й велика. Якщо навіть буде замикання, то замить автоматичний запобіжник вимкне струм, муха згорить, автомат ввімкне струм знову, і все працюватиме далі – зате мухи вже не буде! Він дивився, наче загіпнотизований, на щит високої напруги. Однак не бажав, щоб ця тварюка спробувала. Коротке замикання – біс його знає, що з цього може вийти. Ніби нічого – але навіщо воно?

Годинник: ще вісім хвилин на дедалі повільнішому ході двигунів. Зараз буде кінець. Він саме дивився на цей годинник, коли блимнуло – й освітлення згасло. Це тривало, може, третину секунди. «Муха!» – подумав він і чекав, затамувавши дух, що автомат увімкне струм знову. Увімкнув.

Світло спалахнуло, проте помаранчеве, слабке, і запобіжник несподівано вистрілив ще раз. Темно. Автомат знову ввімкнув світло. Вимкнув. І так весь час – без кінця. Світло блимало в півнакалювання, що сталося? Він ледь-ледь видивився в подальших регулярних спалахах: мусі гаплик – тварюка втиснулася поміж двома дротами – залишилося порохно, обвуглений стовпчик, який надалі поєднував обидва кабелі.

Не можна сказати, що він дуже налякався. Він був збуджений, але чи від миті старту він бодай на трохи заспокоївся по-справжньому? Годинник було погано видно. Табло мали своє освітлення – радар також. Струму було рівно стільки, що ані аварійні освітлювачі, ані резервні ланцюги не вмикались – але, знову ж таки, не стільки, щоб світла було достатньо. До вимкнення двигунів залишалося чотири хвилини.

Він не мусив турбуватися через це – автомат редуктора сам повинен вимкнути двигун. Крижаний струмочок побіг йому вздовж хребта – як же автомат його вимкне, коли в мережі замикання?

Ще мить він вагався – чи це той самий ланцюг, а чи інший. Усвідомив, що це головні запобіжники. Для всієї ракети і для всіх ланцюгів. Але реактор? Реактор же окремо?..

Реактор – так. Однак не автомат. Адже він сам його перед тим запустив. Отож треба його вимкнути. Чи краще не чіпати? Може, все ж таки спрацює?

Конструктори не передбачили, що до рубки може потрапити муха – що панель може відлетіти й що буде замикання – таке замикання!

Освітлення миготіло безперервно. Треба було щось робити. Але що? Усе просто – треба перекинути головний рубильник, який сховано під підлогою позаду крісла. Він вимкне основні ланцюги й запустить аварійні. Й усе буде гаразд. Ракету все-таки не дурні конструювали, вони усе передбачили з належним запасом безпеки.

Цікаво, чи Берст теж додумався б до такого одразу? Варто припускати, що так. Навіть, може... але лишилось уже всього-на-всього дві хвилини! Він не встигне провести маневр! Підстрибнув. Геть забув про свої кораблі.

Упродовж хвилини він міркував, заплющивши очі.

– АМУ-27 провідник Земля-Місяць до ЙО-два ЙО-два-біс. У мене замикання в рубці. Маневр виходу на тимчасову стаціонарну орбіту над екваторіальною зоною Місяця виконую із запізненням... е-е-е... невизначеної тривалості. Здійсніть маневр самі в узгоджений час. Прийом.

– ЙО-два-біс до провідника АМУ-27 Земля-Місяць. Здійснюю разом із ЙО-два маневр виходу на тимчасову стаціонарну орбіту над екваторіальною зоною. У тебе дев'ятнадцять хвилин до диска. Щастя. Кінець.

Він ледве дослухав, відкрутив кабель радіофону, кисневий шланг, другий кабель – паски вже були розстібнуто. Коли він підводився, автомат редуктора запалав рубіновим світлом – уся кабіна то вискакувала з темряви, то занурювалась у каламутно-помаранчеве світло ослабленої напруги. Двигун не вимкнувся. Червоний вогник дивився на нього із напівмороку, ніби запитував поради. Почувся рівноплинний гул – сигнал тривоги. Редуктор був не в змозі вимкнути двигуни автоматично. Стараючись зберегти рівновагу, він стрибнув за крісло.

Рубильник ховався в касеті, утопленій у підлогу. Касета – замкнута на ключ. Так, напевно замкнута. Він смикнув кришку – не піддавалася. Де ключ?

Ключа не було. Він рвонув іще раз – даремно.

Зірвався на рівні. Сліпо дивився перед собою – на передніх екранах уже палав не срібlistий, а білий, мовби гірські сніги, гігантський Місяць. Зубаті тіні кратерів пересувалися диском. Озвався радарний альтиметр – чи він працював віддавна? Він розмірено цокав – зелені циферки вискакували з напівмороку: двадцять одна тисяча кілометрів віддалі.

Освітлення безупинно блимало, запобіжник систематично вимикав струм. Коли світло згасало, в кабіні вже не западав морок – химерний блиск Місяця сповнював її по вінця й лише трохи слабнув, коли лампи зблискували напівпритомним жеврінням.

Корабель летів по прямій, весь час по прямій, і весь час збільшував швидкість на остаточному пришвидженні 0,2 g – разом Місяць притягав його дедалі сильніше. Що робити? Що робити?! Він іще раз рвонув до касети, вдарив кришку ногою – сталь навіть не здригнулася.

Зараз! Боже! Як він міг так одуріти! – треба просто добути туди, на другий бік бульбашки! Адже це можливо! Біля самого виходу – там, де скляний купол звужується тунелем у вирву, яка закінчується біля клапана, – є спеціальний важіль, покритий червоним лаком, під табличкою: «ЛИШЕ В РАЗІ АВАРІЇ РОЗПОДІЛЬНИКА!» Досить пересунути його, і скляний купол здійметься майже на метр угору – тоді можна буде пролізти під його нижнім краєм на той бік! Там зачистити дроти якимось шматком ізоляції і...

Він одним стрибком опинився біля червоного важеля.

«От ідіот», – подумав він, упіймав сталеву рукоять і потягнув так, аж хруснуло в плечовому суглобі. Рукоять вискочила на всю довжину сталевого пруту, лискучого від олії, – а купол навіть не здригнувся. Він очманіло дивився на неї – бачив углибині екрана яскраву повню Місяця, освітлення весь час миготіло в нього над головою – він іще раз смикнув рукоять, хоча вона вже була витягнута... даремно.

Ключ! Ключ до касети рубильника! Він кинувся долілиць на підлогу й зазирнув під крісло. Там лежала лише шпартгалка...

Освітлення невпинно миготіло, запобіжник розмірено вимикав струм. Без світла все навколо ставало біле, немовби вистругане з кісток скелета.

«Кінець! – подумав він. – Викинутися разом із куполом? Евакуюватися з кріслом, у капсулі? Не можна, парашут не загальмує, адже Місяць не має атмосфери. Рятуйте!!!» – кортіло йому закричати, проте не було кого кликати на допомогу – він був сам. Що ж робити? Мусить бути якийсь порятунок!

Він іще раз кинувся до рукояті – рука ледве не вискочила із суглобів. Йому хотілося плакати від розпачу. Так по-дурному, так по-дурному...

Де ключ? Чому механізм заїло? Альтиметр – він одним поглядом оглянув циферблати: дев'ять із половиною тисяч кілометрів. Зубата скельна пила Тимохаріса чітко відтинала його від розпеченого місячного тла. Здавалося, він уже бачить місце, в якому вріжеться в скалу, покриту пемзою. Буде гуркіт, спалах і...

Раптом його ошаленілий погляд упав у секундному спалаху на чотирикратний рядок мідних жил. Там виразно чорніла грудка, яка поєднувала кабелі, – рештки спопелілої мухи. Виставляючи плече, немов воротар перед тим, як прийняти низький м'яч, він стрибнув уперед, удар був страшний, струс мало не позбавив його тями. Стіна купола відкинула його, наче накачана автомобільна камера, й він упав на підлогу.

Глянув униз.

Важіль малого пілотажу. Для великих, короткотривалих пришвидшень, ряду 10 g, але лише на долю секунди. Він працював безпосередньо, на механічному зчепленні. Давав моментальний аварійний хід.

Однак він міг за його допомогою лише збільшити пришвидшення, тобто – ще швидше долетіти до диска. Не загальмувати. Віддача була занадто короткотривала. Гальмування мусить тривати довше. Малий пілотаж – до одного місця?

Він кинувся на важіль, падаючи, впіймав його, смикнув, позбавлений амортизаційного захисту крісла, і відчув, як розлітаються усі кістки, – так його вдарила підлога. Потягнув іще раз. Такий же страшний, моментальний стрибок ракети! Він ударився головою об підлогу, якби не пінопласт – розтросив би її.

Запобіжник дзенькнув – миготіння раптово припинилося. Рубку залив спокійний, звичайний блиск ламп.

Подвійний удар миттєвих пришвидшень малого пілотажу витрусив омертвілу вуглинку з-поміж дротів. Замикання було усунуте. Відчуваючи солоний присмак крові в роті, він застрибнув у крісло, наче пірнув із трампліна, – але не впав у його обійми, а пролетів високо над спинкою, жахливий удар об склепіння, ледь-ледь ослаблений шоломом.

У мить, коли він відштовхувався для стрибка, уже справний автомат редуктора вимкнув двигун. Остаточне тяжіння зникло. Корабель, тепер лише за інерцією, падав каменем прямо на скельні руїни Тимохаріса.

Він відбився від стелі. Кривава слина, яку він виплюнув, пливла поряд із ним у повітрі чорно-срібlistими бульбашками.

Він розпачливо звивався, простягаючи руки до спинки крісла. Вихопив із кишень усе, що в них було, і жбурнув позад себе.

Сила віддачі лагідно штовхнула його вперед. Він поволі зсувався все нижче, пальці, витягнуті так, що репали сухожилля, спершу скреготнули нігтями по нікелевій трубці, аж тоді вчепились у неї. Він більше не відпускав її. Підтягнувся головою донизу, як акробат, що виконує обернену стійку на брусах, упіймав пасок, з'їхав ним додолу, огорнув його навколо тіла, карабін... – він не гаяв часу, щоб марудитися із застібкою, лише закусив пасок у зубах – тримало. Тепер руки на рукояті, ноги на педалі!

Альтиметр: тисяча вісімсот кілометрів до диска. Чи встигне він загальмувати? Виключено! Сорок п'ять кілометрів у секунду! Він мусить повернути – виконати глибокий вихід із піке – лише так!

Увімкнув рульові дюзі – 2, 3, 4 g! Мало! Мало! Дав повний хід на відхилення. Диск, який палав на екрані, мовби ртуть, досі нібито вбудований у нього іззовні, здригнувся й щораз швидше почав сповзати донизу. Крісло скрипіло під дедалі більшим тягарем його тіла.

Корабель входив над самою поверхнею Місяця в дугу з величезним радіусом – радіус мусив бути саме такий, адже він летів на величезній швидкості. Рукоять стриміла непорушно, витиснута до упору. Його вдавлювало в губчасту спинку, він губив подих, комбінезон не був сполучений із кисневим компресором, він відчував, як вгинаються

ребра, в очах замелькотіли сіряві плями. Він чекав аварії в енергосистемі, вдивляючись увесь час у рамку радарного альтиметра, який перемелював у віконечках циферки, один рядок вискакував за другим: 990 – 900 – 840 – 760 кілометрів...

Хоч він і знав, що летить із повною тягою, а все ж таки штовхав рукоять далі. Виконував найкрутіший поворот, який узагалі був можливий – а попри те, не перестав досі втрачати висоту – числа усе маліли – хоча дедалі повільніше – він іще лежав у нижній частині великої дуги. Поглянув самими очима – ледве міг обертати зіниці – на траектометр.

Як і завжди на небезпечній відстані від небесних тіл, табло апарата показувало, крім кривої, яку накреслював космоліт – і її вірогідного продовження, що слабко мигтіло, – ще й профіль поверхні Місяця, над яким відбувався увесь маневр.

Обидві ті криві – польоту й місячної поверхні – майже збігалися. Чи вони перетиналися?

Ні. Але центр його дуги майже стикався з поверхнею. Не було певності, чи він прослизне тут-таки над самим диском – а чи вріжеться в нього.

Йому темніло в очах – 5 g давалися взнаки. Він не загубив тями. Лежав, засліпий, міцно затиснувши руки на важелях, відчуваючи, як поволі піддаються амортизатори крісла. Він не вірив, що пропав. Якось не міг у це повірити. Не годен був ворушити губами – тож у цій своїй темряві лише поволі рахував подумки: двадцять один – двадцять два – двадцять три – двадцять чотири...

На п'ятдесят підкралася думка, що це вже зіткнення – якщо воно взагалі мусило настати. Попри те, він не відпускав важелів. Йому поволі ставало зле: задуха, дзвін у вухах, у горлянці повно крові, в очах – кривава чорнота...

Пальці розтиснулися самі – рукоять поволі посунулася, він уже нічого не чув і не бачив. Поволі сіріло – дихати ставало дедалі легше.

Він хотів розплющитись – але очі були розплющені, весь час розплющені, тепер вони пекли – пересохли слизові оболонки!!!

На гравіметрі було 2 g.

Передній екран – порожній. Зоряне небо. Ані сліду Місяця. Куди подівся Місяць?

Він лежав унизу – попід ним. Піркс вискочив угору зі свого смертельного піке – й віддалявся тепер від нього з усе нижчою швидкістю. Як низько він прослизнув над самим диском? Це мусив зареєструвати альтиметр, але зараз у нього було дещо інше в голові, ніж запитувати цифрові дані. Лише тепер він помітив, що змовк сигнал тривоги, який гучав увесь час. Оце вже багато користі з такого сигналу! Краще повісили б якийсь дзвін під склепінням. Кладовище – то кладовище! Щось тихенько задзижчало – муха! Друга муха! Вона була жива – тварюка така! Літала над самим куполом. У нього в роті було щось гідке, шорстке, зі смаком полотна – кінець паска безпеки! Він увесь час стискав його в зубах! І не помічав цього.

Він застібнув пасок, поклав руки на важелі – треба виводити ракету на потрібну орбіту. Звичайно, по обидвох ЙО не буде вже й сліду – проте він мусить дотягнути куди треба й рапортувати на Місяць-Навігаційній. Чи, може, на Місяць-Головний – адже він мав аварію? Біс його знає! Чи сидіти тихо? Виключено! Коли він повернеться – вони помітять кров, навіть скляна стеля захляпана червоним (тепер він помітив це), та й, зрештою, реєстратор записав на плівку усе, що відбувалося – безумства запобіжника та його битву з аварійним важелем. Нічогенькі ті АМУ, що й казати! А ті, що подають людині таку труну на старт, теж непогані!

Однак треба було рапортувати, він і далі не знав кому, отож нахилився, натягаючи плечовий пасок.

Потягнувся до шпаргалки, яка лежала під кріслом. Урешті-решт, чому б не зазирнути? Принаймні хоч тепер вона йому придасться.

І тоді він почув, як щось хряснуло – цілковито так, ніби прочинились якісь двері.

Жодних дверей позад нього не було, він чудово знав про це, зрештою, він не мав змоги обернутися, бо був прип'ятий пасками до крісла, але світляна смуга впала на екрани, зорі у них збліднули, і він почув приглушений голос Шефа:

– Пілоте Піркс!

Піркс хотів зірватися, паски його притримали, він упав назад, здавалося, що він збожеволів. У проході між стіною рубки та склянню оболонкою з'явився Шеф. Стояв перед ним у своєму сірому мундирі,

дивився на нього сірими очима – й усміхався. Піркс не розумів, що відбувається.

Скляна оболонка піднялась угору – він почав машинально розстібати паски, підвівся – екрани позад Шефовой спини несподівано згаснули, наче їх задмухали.

– Цілком добре, пілоте Піркс, – сказав Шеф. – Цілком добре.

Піркс і надалі не розумів, що відбувається. Він став в основну позицію перед Шефом і зробив жахливу річ – повернув голову, наскільки йому дозволив напівздутий комір.

Увесь прохід, разом із клапаном, було відсунуто – начебто ракета репнула в цьому місці навпіл. У смузі вечірнього світла було видно поміст ангара, людей, які стояли на ньому, линви, решітки – Піркс глянув на Шефа, напівроззявивши рота.

– Ходи, хлопче, – сказав Шеф.

Повільно подав йому руку, яку Піркс прийняв – зміцнюючи потиск. Шеф додав:

– Висловлюю тобі визнання від імені керівництва польотів, а від власного – перепрошую. Це... було обов'язково. Тепер ходи, пройдемося до мене. Зможеш умитися.

Він рушив до виходу. Піркс пішов слідом, ступаючи важко й незграбно. Надворі було холодно й віяв слабкий вітер – він проникав до ангара крізь відсунуту частину склепіння. Обидва космольоти стояли на тих само місяцях, що й давніше – лише декілька довгих товстих кабелів, які звисали дугою над порожнім простором, тягнулися до їхніх носів. Раніше тих кабелів не було.

Інструктор, котрий стояв на помості, сказав щось до нього. Він погано чув через шолом.

– Що? – машинально запитав він.

– Повітря! Випусти повітря з комбінезона!

– А, повітря...

Він натиснув вентиль – засичало. Зупинився на помості. Якихось двоє людей у білих халатах стояли перед линвою бар'єру. Його ракета виглядала так, наче у неї був тріснутий ніс. Його повільно огортали слабкість – здивування – розчарування, яке дедалі виразніше витісняв гнів.

Вони відчиняли люк другого космольоту. Шеф стояв на помості, люди в білих халатах щось говорили до нього. Усередині другої ракети почувся слабкий тріск...

Якийсь коричневий, смугастий, виткий клубок викотився звідти, моталася розмазаною плямою голова без шолома, давилася криком.

Ноги підігнулися під ним. Ця людина...

Берст зіштовхнувся з Місяцем...

ПАТРУЛЬ

На дні коробочки стояв будиночок із червоним дахом, і завдяки своїй черепиці нагадував малину — його так і хотілося лизнути. Якщо потрусити коробочку, з довколишніх кущів викочувалося, наче рожеві перлинки, троє поросят. У ту ж мить з нори у лісі — він був намальований на внутрішній стінці коробки, але виглядав наче справдешній — вибігав чорний вовк, при найменшому русі клацаючи ікластою, червоною пащею, і кидався до поросят, намагаючись їх проковтнути. Напевно, всередині нього був магніт. Потрібна була неабияка спритність, щоби не допустити такого. Для цього треба було, постукуючи в дно коробки нігтем мізинця, завести трьох поросят до будиночка через дверцята, які не завжди хотіли широко відчинятися. Ця дрібничка була не більша від пудрениці, але за нею можна було провести півжиття. Однак зараз від неї не було ніякої користі через відсутність сили тяжіння. Пілот Піркс із тугою дивився на важелі прискорювачів. Один маленький рух — і тяга двигуна, навіть найслабша, поверне тяжіння, й можна буде замість витріщання на чорну порожнечу зайнятися долею поросят.

На жаль, регламент не передбачав запуску атомного реактора для порятунку трьох рожевих поросят від вовка. Більше того, категорично заборонялось виконання зайвих маневрів у космосі. Ніби це було зайвим маневром!

Піркс неохоче сховав коробочку у кишеню. Пілоти брали з собою і ще дивніші речі, особливо коли патруль був довготривалим, як оцей. Раніше начальство Бази крізь пальці дивилось на те марнування урану заради запуску в небеса, якщо не брати до уваги пілотів, розмаїтих особистих забавок — на кшталт механічних пташок, що дзьобають розсипані хлібні крихти, або механічних шершнів, що ганяють механічних ос, або китайських головоломок з нікелю та слонової кістки; і ніхто вже навіть не пам'ятає, що першим заразив Базу цим шаленством малий Аарменс, який, відправляючись на патрулювання, відбирав іграшки у свого шестирічного сина.

Така ідилія тривала досить довго, майже рік, поки ракети не перестали повертатися з польотів.

Та в ті спокійні часи більшість пілотів бурчали на патрульні польоти, а зарахування до групи прочісування порожнечі сприймалося як особиста неприязнь Шефа. Піркс не здивувався своєму призначенню в патруль, бо патруль — це як кір: раніше або пізніше, але всі повинні через це пройти.

А потім не повернувся Томас, великий товстий Томас, який носив взуття 45 розміру, любив жартувати і розводив пуделів — найрозумніших пуделів на світі.

Навіть у кишнях його комбінезона можна було знайти шкірку від ковбаси та шматочки цукру, а Шеф навіть підозрював, що Томас інколи крадькома проносив на корабель пуделя, хоча той клявся, що таке йому навіть на думку не спадало. Може, і так. Ніхто вже не дізнається правди, бо котрогось липня пополудні Томас стартував, взявши з собою два термоси кави — завжди пив її забагато, — а для більшої певності залишив третій термос у кают-компанії Бази, щоби після повернення випити таку каву, яку він любив — змішану з гущею та паленим цукром. Кава чекала на нього дуже довго. О сьомій ранку третього дня, коли закінчився час «допускного спізнення», ім'я Томаса залишилось написаним крейдою на дошці в навігаційній — він став першим. Такого в них ще не було, тільки найстарші пілоти пам'ятали часи, коли на кораблях траплялися аварії, вони навіть полюбили розповідати молодим жахливі історії з тих часів, коли сигнал застереження про метеоритне зіткнення отримували за п'ятнадцять секунд, яких вистачало лише на те, аби попрощатися з родиною. Звичайно ж, тільки по радіо. Насправді ж то були давні часи. Таблиця в навігаційній завжди була чистою і висіла на стіні тільки через силу інерції.

О дев'ятій годині було ще досить світло, всі чергові пілоти вийшли з радіорубки і стояли на газоні, навколо великої бетонної злітно-посадкової смуги, витріщаючись у небо. До навігаційної кімнати нікого не пускали. Шеф, який був у місті і повернувся тільки ввечері, вийняв з барабанів усі стрічки із записами сигналів автоматичного передавача Томаса і пішов угору до скляного купола обсерваторії, що

крутився як скажений, озираючись навкруги чорними мушлями радарів.

Томас полетів на малому АМУ, і хоча атомного палива вистачило б йому на половину Чумацького Шляху — як стверджував унтер-офіцер з групи заправників, — усі вважали його за телепня, а хтось і взагалі відкрито насміхався, бо запасів кисню на АМУ вистачить хіба що на п'ять діб, а з резерву — ще годин на вісім. Упродовж чотирьох діб вісімдесят пілотів цієї станції, не беручи до уваги безліку інших — загалом п'ять тисяч ракет, — обшукували сектор, в якому зник Томас. Не знайшли нічого, неначе він розчинився у просторі.

Другим став Вільмер. Його, правду кажучи, мало хто любив; власне, у цьому не було жодної поважної причини, але було безліч дрібних. Під час розмови він завжди перебивав, уставляючи свої п'ять копійок. Завжди недоречно придуркувато сміявся, а чим більше когось цим дратував, тим ще голосніше сміявся. Коли він не хотів обтяжувати себе прицільною посадкою, то сідав прямо на газон обабіч злітно-посадкової смуги, випалюючи траву разом із корінцями на цілий метр завглибшки. Але коли хтось залітав у його зону патрулювання хоча б на чверть міліпарсека — тут же складав рапорт, навіть на свого колегу з Бази. Було ще кілька дрібних речей, про які й говорити незручно, — він, наприклад, витирався чужим рушником, щоби його власний довше залишався чистим. Але коли Вільмер не повернувся з патруля, виявилось, що він найпорядніший хлопець і колега. Знову шаленів радар, пілоти літали без змін та черги, радисти взагалі не поверталися додому — спати лягали по черзі біля стіни на лаві, навіть обід їм приносили нагору; Шеф, котрий саме був у відпустці, повернувся спецлітаком; пілоти обшукували сектор чотири дні, а настрої був такий, що навіть за дрібну зігнуту шпильку готові були розбити голову монтажнику. Приїхали дві комісії експертів; АМУ 116, що був наче близнюк ракети Вільмера, розібрали до гвинтика, як годинник, але це не дало ані найменшого результату.

Хоча сектор і займає тисячу шістсот трильйонів кубічних кілометрів, але він був вельми спокійний — ані метеоритних загроз, ані постійних потоків, навіть жодного сліду старих, сто років небачених комет — але ж відомо, що такі комети полюбляють часом розпадатися на шматки десь поблизу Юпітера, в його «пертурбаційному млині»,

а потім час від часу смітити вздовж свого колишнього курсу уламками розбитого ядра. Але в цьому секторі не було взагалі нічого — у нього навіть не заходив жоден супутник, жоден планетоїд, не говорячи вже про цілий їхній пояс. Саме через те, що простір у цьому секторі був таким «чистим», ніхто із пілотів не любив там патрулювати.

І все ж таки Вільмер зник у ньому, і він був уже другим, а його реєстраційна стрічка, прослухана, сфотографована, дубльована по десять разів і відправлена до Інституту, показала те саме, що й записи Томаса, — тобто нічого. Якийсь час сигнали надходили, а потім раптом переставали. Автоматичний передавач надсилав їх дуже рідко — десь раз на годину. Томас залишив після себе одинадцять таких сигналів, а Вільмер — чотирнадцять. І це все.

Після другого випадку начальство розлютилося. Спершу взяли перевіряти всі ракети — атомні реактори, розподільники, кожен гвинтик, за подряпане скло годинника можна було залишитися без відпустки. Потім замінили годинникові механізми в усіх передавачах — начебто вони були винні! Відтепер сигнали від ракети надходили кожні вісімнадцять хвилин. У цьому не було нічого поганого, навіть навпаки; гірше було те, що відтепер біля рампи стояло два найстарші офіцери, які без жалю відбирали все, лишаячи пілотів без пташок, які дзьобали та співали, без метеликів, бджіл, розумових ігор, — незабаром величезна купа конфіскованих речей уже громадилася на столі Шефа. Пілоти-лихослівники навіть подекували, що двері у кабінет Шефа закриті так часто якраз тому, що він сам цим усім бавиться. У світлі цих подій можна реально оцінити видатну майстерність пілота Піркса, який, незважаючи ні на що, проніс на борт свого АМУ будиночок з поросятами. Інша річ, що він не мав із цього жодного зиску — крім моральної сатисфакції.

Патрульний політ тягнувся вже дев'ять годин. Тягнувся — це дуже точне визначення. Пілот Піркс сидів у своєму кріслі, оповитий і перебинтований ремнями, неначе мумія, тільки руки та ноги були вільні, й апатично споглядав екран. Упродовж шести тижнів вони літали парами — дистанція триста кілометрів, — але потім База повернулася до попередньої тактики: сектор був порожній, абсолютно порожній, і навіть однієї патрульної ракети для нього було забагато, проте не можна мати на зоряних картах таку «діру», тому й далі вони

літали поодинці. Піркс стартував вісімнадцятим, якщо лічити з моменту скасування парних польотів.

Не маючи ліпшої роботи, він постійно міркував про те, що ж все-таки трапилося з Томасом і Вільмером. На Базі про них вже ніхто не згадував, але в польоті людина досить самотня, аби дозволити собі навіть найбезплідніші думки. Піркс літав майже три роки (якщо точніше, то два роки й чотири місяці) і вважав себе за битого жака. Хоча він нічого не робив на позір, але космічна нудьга його також з'їдала.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ